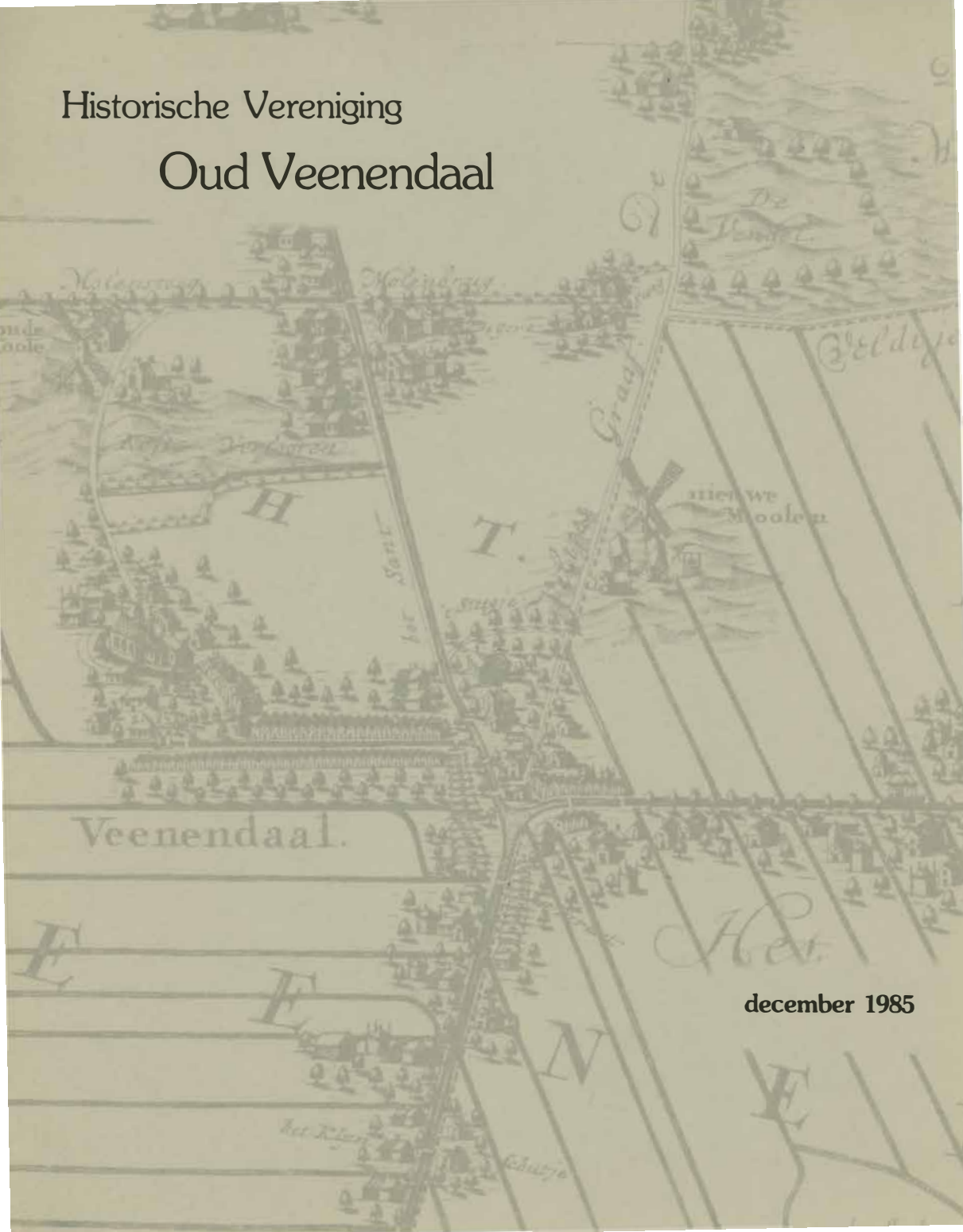

Historische Vereniging
Oud Veenendaal

december 1985

Bestuur en redactie

drs A.C. van Grootheest, voorzitter

drs R. Bisschop, sekretaris

G. Kool, penningmeester

M. Brink

H. Diepeveen

Sekretariaat:

Prinsesselaan 38, 3905 GX Veenendaal

telefoon: 08385-22691

Ledenadministratie:

D.J. Kruidhof

Lemoen 29, 3902 GR Veenendaal

telefoon: 08385-11079

Bank: Rabobank, rek.nr. 3951.10.106

t.n.v. Historische Vereniging Oud Veenendaal

Postgiro van de bank: 380265

De kontributie bedraagt f.20,- per jaar

Voor leden tot 18 jaar f.10,- per jaar

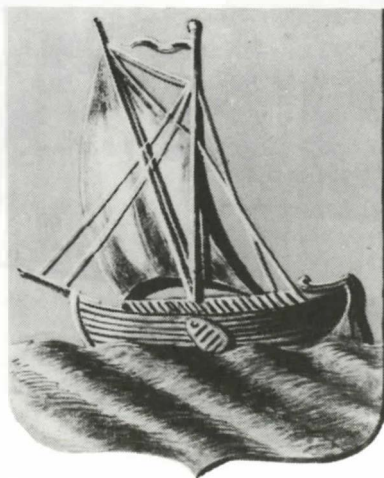
Losse nummers van dit blad f.5,-

Lay-out: Cora Thomasz

Druk: Drukkerij Davelaar

** Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van de redactie.*

Historische Vereniging Oud Veenendaal

VEENENDAAL. Benedeneind. 14/1903. Uitg. H. Bursk Veenendaal.

Veenendaal, Benedeneind, anno 1903

Bij het begin

Op 14 november 1985 is de Historische Vereniging Oud Veenendaal van start gegaan.

We zijn daar laat mee in Veenendaal- zie Rhenen, Kesteren, Bennekom, Renswoude! -maar nu is het dan toch zover.

Er is alle reden een historische vereniging, die zich met de geschiedenis van het dorp gaat bezighouden, in het leven te roepen.

Het zal niet gemakkelijk zijn een dorp te vinden dat sinds de eeuwwisseling zo veranderd is als Veenendaal: van een Giethoorn-achtig waterrijk dorp, naar een moderne groeigemeente vol nieuwbouw!

Het is de hoogste tijd de oudere en meer recente geschiedenis vast te leggen, dit naast hetgeen de laatste jaren door diverse auteurs gepubliceerd is.

Het moge zo zijn dat veel andere plaatsen meer aan historie te bieden hebben, dat wat over Veenendaal valt te melden is zeker de moeite waard.

Er zijn archieven, officiële en minder officiële, er zijn privé-verzamelingen en oude schoenendozen - en er zijn de herinneringen van de ouderen onder ons.

We hopen als vereniging door regelmatig bijeenkomsten en eventueel excursies te organiseren, door het uitgeven van een kwartaalblad, het instellen van werkgroepen en wellicht ook nog andere activiteiten, een bijdrage te leveren aan het onderzoeken en vastleggen van het oude Veenendaal.

We hopen hen te stimuleren, die zich interesseren voor lokale en regionale geschiedenis, maar ook hen plezierige momenten te bezorgen, die gewoon uit belangstelling lid worden van de vereniging.

Dat we leden nodig hebben zal duidelijk zijn.

Ledenwerving heeft een hoge prioriteit, omdat we alleen bij een voldoende aantal leden in staat zijn een goed blad uit te geven.

Graag willen we een beroep doen op een ieder die informatie heeft over oud Veenendaal en die informatie kwijt wil.

Hebt U oud materiaal - in uw ogen wellicht onbelangrijk -

neem gerust kontakt op met een van de bestuursleden. Ook als U ideeën hebt voor te houden avonden, misschien een artikel in ons blad wilt schrijven, in een (nieuwe?) werkgroep actief wilt zijn of een ander goed idee heeft, we horen het graag.

Dit zogenaamde nul-nummer van ons blad is een eerste schriftelijke presentatie van de vereniging. In dit nummer vindt u als 'hoofdartikel' een samenvatting van de lezing die Dr H.P. Deys hield op de eerste bijeenkomst van onze vereniging op 14 november j.l.

Dr Deys is een groot kenner van met name de kartografie van onze streek en heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt als voorzitter van de historische vereniging te Rhenen. Hij heeft meerdere publikaties op zijn naam staan, waaronder het bekende boek over de geschiedenis van Rhenen - '*Achter Berg en Riijn*'.

Een tweede artikel gaat over een weg die er (bijna) niet meer is, maar vroeger een van de weinige doorgaande landwegen in Veenendaal was, nl. de Geerseweg.

Auteur is H. Diepeveen, die meerdere malen publiceerd over de geschiedenis van Veenendaal.

Daarnaast vindt U in dit proefnummer informatie over de vereniging.

In februari/maart verschijnt het eerste 'echte' nummer van ons blad, dat alleen leden toegezonden zullen krijgen.

We hopen dat het een middel wordt dat velen er toe zal brengen te publiceren over Veenendaal.

Artikelen en ideeën zijn welkom bij het bestuur, dat ook als redactie optreedt.

We hopen dat U van het voorgerecht, dat dit nummer bedoelt te zijn, de smaak te pakken krijgt!

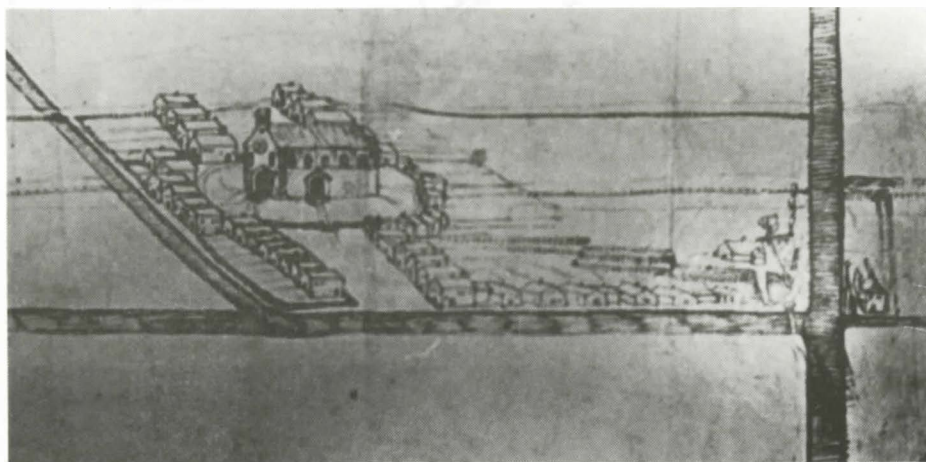
A.C. van Grootheest

Veenendaal, Grift en Grebbelinie

*Het voorkomen van Veenendaal en omgeving op oude kaarten**

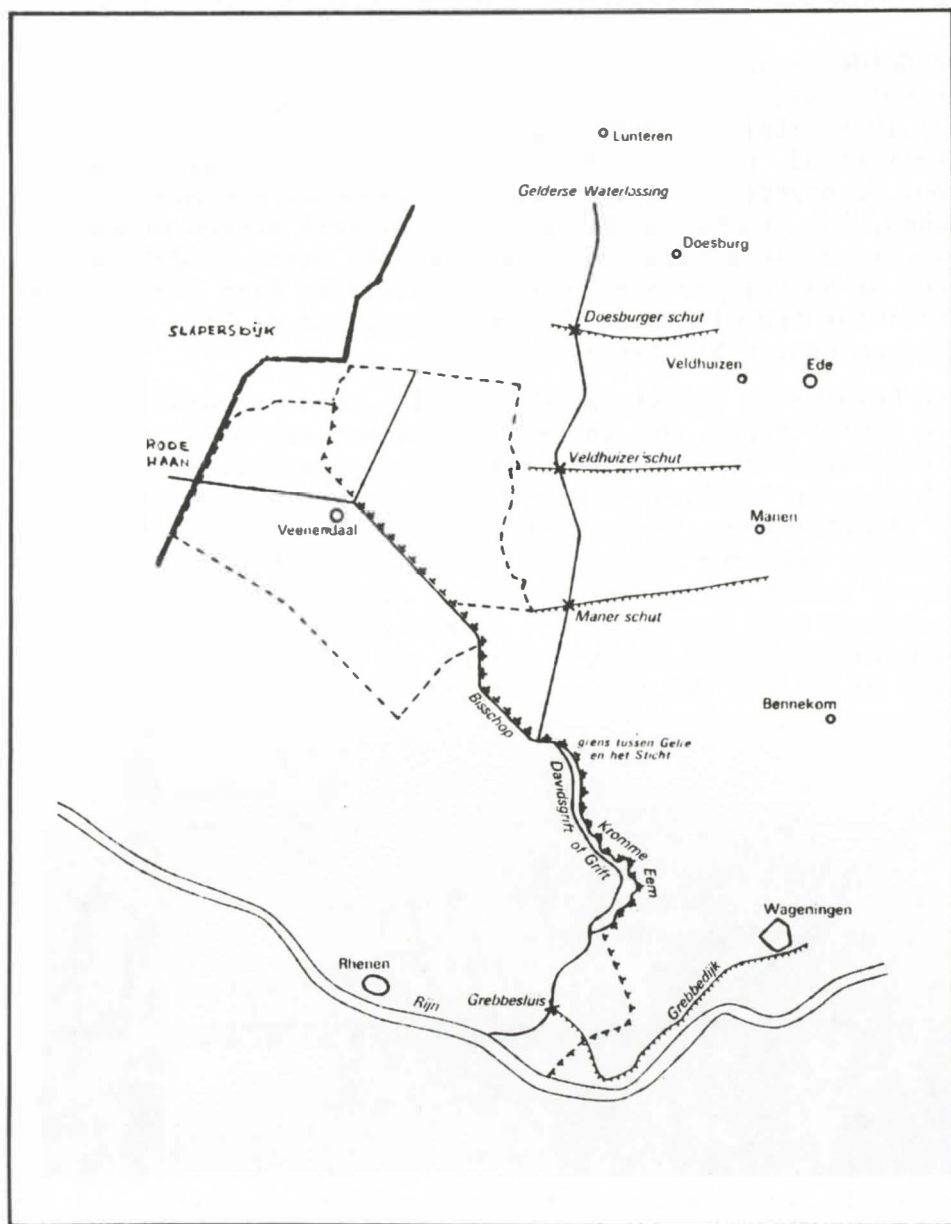
De Gelderse Vallei, gelegen 'tusschen de Stichtse Bergen en de hoogtens van Gelderland', dat zowel in waterstaatkundig als in militair opzicht eeuwenlang een belangrijk verleden heeft gehad. De Oostelijke begrenzing ervan wordt gevormd door de Westzoom van de Veluwe, de plaatsen Wageningen, Bennekom, Ede, Lunteren, Barneveld en Nijkerk kunnen ongeveer als grenslijn worden beschouwd, met als meest Zuidelijke punt de Wageningse berg. Aan de Westelijke kant zijn dit de Utrechtse heuvelen, van de Grebbeberg, aan de Rijn gelegen, tot aan Huizen bij het IJsselmeer.

Een belangrijk aspekt van deze vallei wordt gevormd door een aantal beken, die vanuit het Veluwse een belangrijke hoeveelheid water in Westelijke richting afvoeren. Het zijn met name de Zandbeek en de Barneveldse beek, uitmondend in de Fliertse beek, de Modderbeek, de Aschatterbeek en de Lunterse beek met daarnaast nog een aantal beekjes, alle komend vanuit oostelijke richting, die, met het vanaf de Amerongse berg komend water, in het verleden voor grote afwateringsproblemen hebben gezorgd. De namen van deze beken zijn in de loop der tijden overigens wel veranderd.

Oudste in het Veenraadschaparchief aanwezige plattegrond van Veenendaal.

**samenvatting van de lezing, gehouden op de eerste bijeenkomst van 'Oud-Veenendaal'. d.d. 14-11 1985*

HOOGVEEN

Het middelste deel van de Gelderse Vallei bevatte vroeger hoogveen. De afwatering van dit gebied vond aanvankelijk zowel in noordelijke richting, via de Eem naar de Zuidzee, via de Kromme Eem of Grebbe naar de Rijn plaats. Later, naarmate de vervening van dit gebied steeds grotere vormen aannam, klonk de bodem in en veranderde de richting van de afwatering van noord-zuid in omgekeerde zin, en wel van zuid naar noord.

In 1473 werd door de Utrechtse bisschop David van Bourgondië vergunning gegeven tot het graven van de Grift (ook wel Bisschop Davidsgrift of Veengrift geheten), welke diende tot het afvoeren van de rond Veenendaal gegraven turf. Het was vooral het oostelijk en zuidelijk deel rond Veenendaal, waar deze vervening plaatsvond. Via deze Grift, die rond 1480 gereed kwam, konden de turfschippers het turftransport naar de Rijn verzorgen. Er zijn rekeningen bekend, o.a. uit Leerdam in 1621, volgens welke er turf in het '*Renense Veen*' was gekocht. Een merkwaardigheid is dat in archiefstukken, hoewel Veenendaal hierin wel als zodanig voorkomend, toch vaak over het Rhenense Veen wordt gesproken, terwijl op de oude landkaarten meestal de naam Veenendaal voorkomt. Veenendaal heeft tot aan 1795, toen het een zelfstandige status kreeg, tot het rechtsgebied van Rhenen behoord.

JACOB VAN DEVENTER

Tot de oudste kaarten van dit gebied behoren de provinciekaarten van Jacob van Deventer uit ca. 1550 welke werden vervaardigd in opdracht van de Staten van Holland en Westfriesland. De enige bekende exemplaren van deze serie kaarten zijn in 1945 bij oorlogshandelingen in Breslau verloren gegaan. Gelukkig bestaat er een facsimile uitgave van, en hierop is te zien, dat Veenendaal nog niet op deze kaarten voorkwam. Wel het gehucht Emichuijsen; de enige afwatering in zuidelijke richting heette er Grebbe.

Enige jaren later, in 1568, krijgt een andere kartograaf uit die jaren, Christiaan sGrooten, in opdracht van

Philips II, de hertog van Alva de opdracht tot een kartering van alle landen van zijne Majesteit. Het worden twee banden met elk 38 grote bladen, in een buitengewoon fraaie uitvoering. De ene band bevindt zich te Brussel, de andere te Madrid. Op diverse delen van deze kaarten komt de Gelderse Vallei voor en we vinden er de volgende spellingen van enkele namen op: *de Greijft, de Grebbe, de Grefft; Ymichuijsen, Emijchusen, Immichuijsen; Vennendael, Veenedael, Veennedael int Veen en Vennedael.*

VEENRAADSCHAP

Reeds in 1474 verleende Bisschop David een schouwbrief aan *de Erf- en Veengenoten van het kerspel Rhenen, de Nude, in den Broeke (de Hooilanden) en in de venen gelegen.*

Hierin werd het beheer en onderhoud van dijken, watergangen, wegen en stegen in hun gebied geregeld. Deze schouw werd opgedragen aan een door de bisschop aangestelde dijkgraaf en vijf heemraden, welke hij benoemde uit de ingelanden: één uit de geestelijkheid van Rhenen, één uit de geërfden van de Nude, één uit die van den Broeke en twee uit de Veengenoten. Dit college werd in 1563, bij octrooi van Philips II opgevolgd door het Veenraadschap der Gelderse en Stichtse Veenen, een college van zeven Veenraden dat onder leiding van de Hoofd Officier schouw moest doen over alle werken, dijken, dammen, heulen, watergangen, griften en alle andere met turfnering verband houdende zaken. De Rhenense tegenhanger, het (Groot)Waterschap de Rhenense Nude en de Achterbergse Hooilanden, ook wel College van de Grebbedijk genoemd, werd pas opgericht in 1637 door de Staten van Utrecht.

Inmiddels had in 1549 Karel V aan de Antwerpse burgemeester, koopman en grootindustriël Gillebert van Schoonebeecke een octrooi verleend tot het exploiteren van de venen bij de Emminckhuizer berg, waartoe deze laatste een kanaal liet graven: de Schoonebeekse Grift, lopend van Veenlo (de Vendel), in Westelijke richting om Woudenberg heen tot aan de Lunterse beek, bij de Rode brug, even beoosten De Treek. Deze grift werd in 1650 verbonden met de Bisschop Davidsgrift.

SLAPERDIJK

In de loop van de zestiende en zeventiende eeuw, toen de turfwinning het hoogtepunt bereikte, namen de problemen met de waterafvoer grote vormen aan. In 1599 brak de Grebbedijk of wat daar voor moest doorgaan bij hoog water door en het water bereikte Amersfoort met zulk geweld, dat het wachthuis en de brug bij de Slijkpoort instortten. Ook daarna vonden nog herhaalde malen overstromingen plaats, voor een deel toe te schrijven aan slecht onderhoud van de Grebbedijk door *'die van Wageningen'*. Dit was dan ook de reden van instelling van het reeds genoemde Waterschap van de Rhenense Nude en toen in 1651 wederom een doorbraak van de Grebbedijk

Het dempen van de Grief in de huidige Zandstraat

plaats vond en Gelderland niet bereid bleek maar iets aan deze dijk te doen, werd in 1652 aan de vier gemeenten Amersfoort, Leusden, Woudenberg en Renswoude octrooi verleend tot het aanleggen van de bekende Slaperdijk *"beginnen- de ontrent den Dwarsweg tot aan de groote Haar van Renswou- de, en voorts van Wolfhaar langs Veltjensgraaf tot aan de Renswoudse steeg, en soo veel verder, als sulks noodig en raadsaam sal worden bevonden, met een sluys in de Joffr.*

Wyck, daer so gerequireert". Het jaar daarop werd, voor het toezicht op deze belangrijke dijk, het College ter Directie van de Slaperdijck ingesteld. Deze dijk moest voortaan voor- komen, dat water, vanuit Zuidelijke richting komend, verder zou kunnen stromen naar Utrechts gebied.

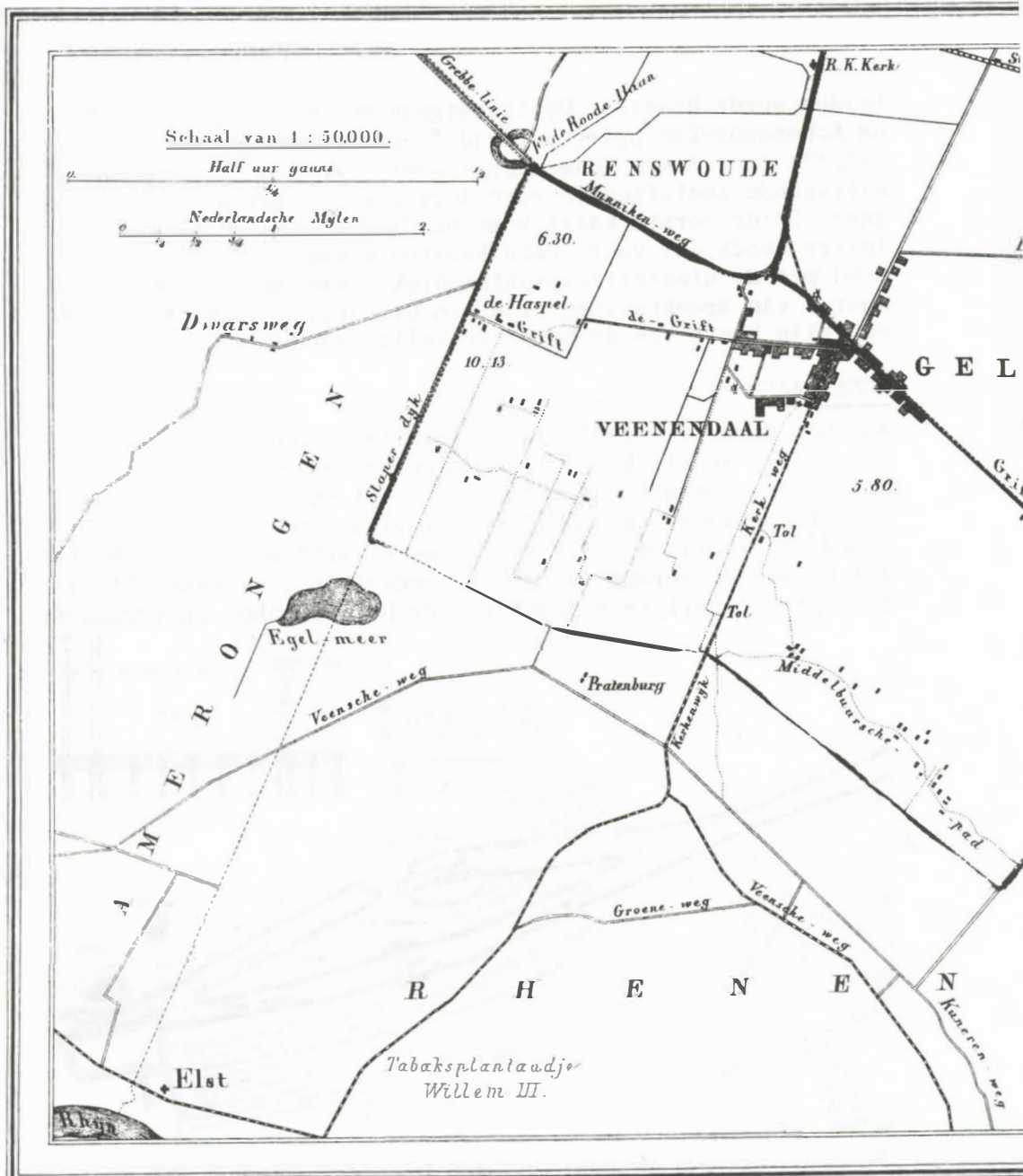
Van Bernard de Roij is een door hemzelf vervaardigde copie uit 1697 naar een kaart van hem uit 1688 bekend. Deze kaart, waar Veenendaal centraal op voorkomt, geeft vrijwel uitslui- tend waterwegen en dijken weer.

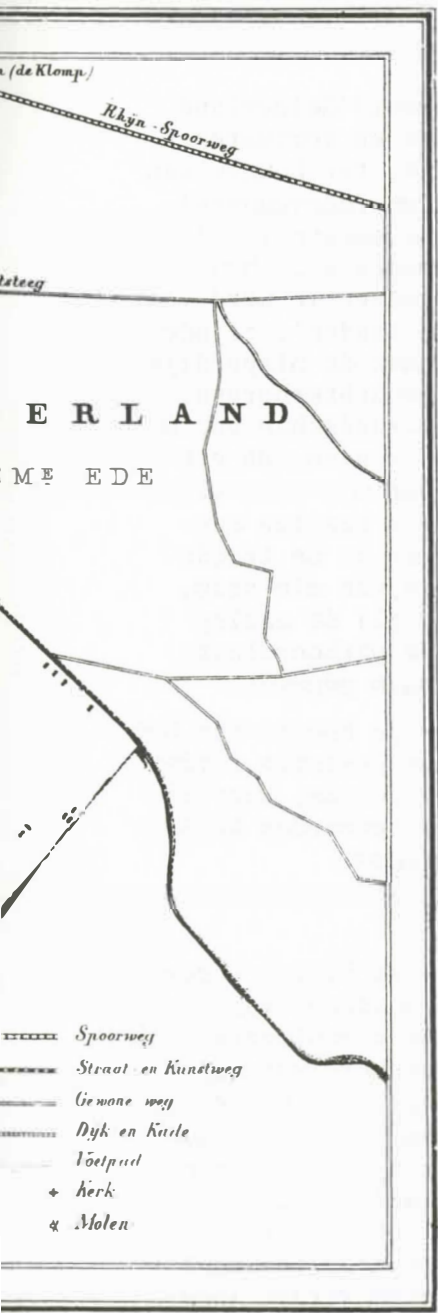
Het College ter directie van de Slaperdijck heeft aan de Utrechtse landmeter Justus van Broeckhuijsen een opdracht verleend, tot in het in kaart brengen van deze dijk. Deze werkelijk schitterende kaart, bijna twee meter lang, kwam gereed in 1705. Een fraai ingekleurde afdruk hangt in het restaurant 'de Afrit' aan de Rondweg te Veenendaal. In een zeer gedetailleerde vorm is de toenmalige toestand van Veen- endaal met wijde omgeving weergegeven. Wij zien hier bijvoor- beeld duidelijk het z.g. Boveneind, de aftakking van de Grift, die in 1545 als Boveneindse Grift in de richting De Klomp (toen de Swaan) mocht worden doorgetrokken. Deze grift is einde 30-er jaren gedempt. De kaart bevat nog vele andere interessante bijzonderheden.

In de Rijksarchieven te Den Haag, Utrecht en Arnhem bevinden zich van de Gelderse Vallei vele z.g. manuscriptkaarten, kaarten die op papier of op perkament werden getekend en waarvan er dus meestal maar één enkel stuk van bestaat. Een belangrijk landmeter was midden 17e eeuw Nicolaas van Geel- kercken, die in de jaren 1628-1631 en later in 1655 het ge- bied van de Gelderse Vallei in kaart heeft gebracht met als topstuk een versie, die in de collectie Bodel Nijenhuis te

RODE HAAN

11

*Kaart van de Gemeente Veenendaal
uit de Gemeente Atlas van
J. Kuijpers (1865)*

van de Grebbedijk kon worden gesloten, waarbij Gelderland zich verplichtte om deze dijk te herstellen en verzwaren, en Utrecht toestond dat er in de Slaperdijk, ter hoogte van de Rode Haan, een drietal afsluitbare heulen (doorgangen) zouden worden aangelegd. Afhankelijk van de hoogte van de waterstand ten Westen van de Slaperdijk zouden deze heulen geopend dan wel gesloten worden. In deze conventie werd voor het eerst gesproken over de 'Exonereerende Landen', zijnde een overkoepeling van de waterschappen binnen de Slaperdijk: Wageningen en Bennekom, de Rhenense Nude en Achterbergse Hooilanden, Manen en Veldhuizen en het Veenraadschap van de Geld. en Stichtse Venen. De Rode Haan was de naam van een herberg aan het eind van de Munnikenweg. Van dit punt zijn in de loop der tijden natuurlijk ook diverse kaarten vervaardigd en er blijkt onder meer uit, dat er in de tweede helft van de vorige eeuw een nieuwe herberg van die naam, iets Westelijker van de oude is neergezet. Bij de aanleg van de Rijksweg Utrecht-Arnhem heeft men de parkeerplaats bij de Emminkhuizerberg deze historische naam gegeven.

Een lange strijd heeft plaatsgevonden over de hoogte van het peil waarbij de heulen zouden moeten worden gesloten totdat tenslotte in 1785 een definitieve afspraak volgde, waarbij het peil aan het Geerensteinse schut (iets benoorden Woudenberg) op 1,945 meter boven AP werd aangehouden.

GREBBELINIE

Het gemak, waarmee (aanvankelijk) de Gelderse Vallei onder water kon komen, heeft ook reeds vroeg de aandacht van de militaire autoriteiten getrokken. Nadat reeds omstreeks 1590 een schans (tegen de Spanjaarden) bij Woudenberg was aangelegd, en in 1629 een 'werk' bij de Rode Haan en tevens enige fortificatiewerken bij de Grebbesluis, kwam er na 1700 meer belangstelling voor dit gebied. In 1741 kreeg de Directeur van de Fortificatiën, B.J. de Roy van de Raad van State opdracht tot het in kaart brengen van de Gelderse Vallei, omdat alleen met behulp van een goede kaart voorstellen tot het vormen van de gedachte Grebbelinie konden worden inge-

diend. Deze kartering heeft inderdaad plaatsgevonden en in de jaren na 1742 werd gewerkt aan de aanleg van de Grebbelinie. De Grebbesluis kreeg hierbij de functie van inundatiesluis, d.w.z. een sluis die bij de komst van een vijand water kon doorlaten met het doel een gebied onder water te zetten.

Reeds lang bestond echter reeds gerechte twijfel over de aanwezigheid van een voldoende hoge stand van de Rijn om een dergelijke inundatie van de Gelderse Vallei te verwezenlijken. Het laatst nog in de Meidagen van 1940 gebleken, dat een onderwaterzetting niet vanzelf zou kunnen geschieden, een motorgemaal (dat echter niet tijdig gereed kwam) zou voor de benodigde hoeveelheden water zorg hebben moeten dragen.

In 1745 werd vanaf Veenendaal, namelijk van de Rode Haan, tot Krachtwijk (Hoogland) de aanleg van de liniedijk, genaamd de Grebbelinie, aangelegd. Vanzelfsprekend gingen deze militaire activiteiten gepaard met de vervaardiging van vele kaarten, die thans in het Archief van de Genie, ressorterend onder het Alg. Rijksarchief, worden bewaard. Op een van deze kaarten is het voorstel ingetekend van van Asch van Wijck, die in 1830 een plan ontvouwde tot een betere afwatering van de Vallei. Hij adviseerde af te wateren via de Davidsgrift-Schoonebeeksegrift-Groeperbeek tot Lambalgen, de Luntersebeek tot Bruinenbrug te vergroten en verder een nieuw kanaal te graven langs de aanwezige linie tot Aschat en verder naar de Zuiderzee. Het is slechts één van de vele voorstellen geweest die zich met deze problematiek bezig hield.

In 1786 werd het Fort aan de Buursteeg aangelegd ter verdediging van de Oostelijke toegang tot de Slaperdijk en de Emminkhuizerberg. Dit fort bevindt zich aan het einde van de huidige Nieuweweg, de spoorlijn Utrecht-Arnhem gaat er dwars doorheen en volgt de toenmalige Buursteeg in de richting De Klomp. Het noordelijke deel van dit fort wordt thans ingenomen door de camping De Batterijen, het zuidelijke deel is nog redelijk ongeschonden. Op diverse kaarten is nog te zien, hoe groot dit fort wel (geweest) is.

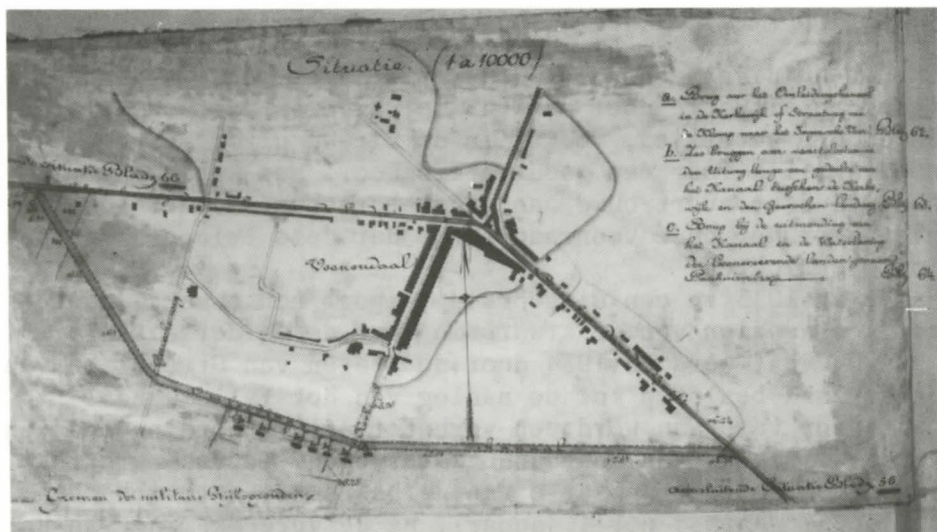
In 1829 verscheen er een rapport, samengesteld door een commissie, die op last van koning Willem I, voorstellen moest doen tot de beste rivierafleidingen om daardoor het aantal overstromingen drastisch te beperken. Deze Commissie stelde onder meer voor, alle Nederlandse grote rivieren op grote schaal te karteren. Bij het rapport was een atlas met een aantal kaarten in steendruk gevoegd. In deze atlas bevinden zich drie bladen die de situatie van de Grebbelinie weergeven en veel informatie over dit hele gebied verschaffen. Tevens is het profiel van de gehele streek, van Dodewaard tot aan Spakenburg, gedetailleerd aangegeven. Onder meer blijkt hier uit, dat de gronden bij de Roffelaar, gelegen tussen Scherpenzeel en Woudenberg, reeds onder het niveau van de dorpel van de Grebbesluis ligt.

VEENENDAAL OVERSTROOMD

In 1855 vond een doorbraak van de Grebbedijk plaats, die grote gevolgen voor Veenendaal met zich bracht. Het gehele gebied kwam zeven weken onder water te staan, een deel van de bevolking werd geëvacueerd en enkele honderden vluchtelingen werden in de Geertekerk te Utrecht ondergebracht. Het water doorbrak op diverse plaatsen de aanwezige heulen of sluizen, maar het ergste was nog dat uiteindelijk het water over de kop van de Slaperdijk (bij de Daatselaar) kolkte en langs de Groeperkade naar de straatweg tussen Renswoude en Scherpenzeel en verder naar de Lunterse beek stroomde. Toen tenslotte de Munnikenheul, in het noordelijk deel van de Slaperdijk bezweek kon het water in grote hoeveelheden een uitweg naar het westen vinden. Dit is overigens de laatste doorbraak van de Grebbedijk geweest.

OMLEIDINGSKANAAL

Nadat in 1799 verscheidene werken in verband met de Grebbelinie waren aangelegd en deze linie diverse keren succesvol afgedankt en later weer in ere hersteld, werden in 1866 en 1867 door de Genie verschillende werken uitgevoerd waarbij ondermeer het Omleidingskanaal werd gegraven.

Geniekaart gebruikt bij de aanleg van het omleidingskanaal

Tot die tijd namelijk liep de Grift vanaf het (Gelderse) Benedeneind rechtdoor, waar nu de Valleistraat en Het Verlaat liggen, tot aan het Zwaaiplein of Gelderland, boog daarna iets af en ging via de huidige Hoogstraat, Zandstraat en Panhuis in westelijke richting verder. In het tegenwoordige Veenendaal West, bij de Sprekelaar, maakt de Grift een sterke bocht naar het Noorden en gaat wat verder, langs de Munnikenweg weer naar het westen, richting Rode Haan. Door de Genie werd de omleiding gelegd vanaf de huidige bruggetje Benedeneind-Groenveldse laan, richting Kerkewijk, langs de Duivenwal/Kanaalweg tot aan het Panhuis. De naam Panhuis is reeds van oude datum, de kaart van De Roij uit 1697 (1688) vermeldt dit huis reeds. Het heeft gelegen juist ten Westen van de hierboven genoemde sterke bocht in de Grift. Ook de Kerkewijk was nog tot ver in de vorige eeuw een water. Wijck is een benaming voor een in hoogveen gelegen vaart, waardoor men de turf naar de hoofdvaart moest brengen. In die jaren was de Juffrouwenwijk, hierboven in gelegen dwars op de Boveneindse Grift, de tegenwoordige Prins Bernhardlaan.

OPHEFFING

In het huidige Veenendaal is er niet veel meer dat aan de vroegere situatie doet denken. Wel zijn er nog veel sloten en andere watertjes, vooral in de nieuwe uitbreidingen, noodzakelijk voor een goed waterbeheer. Het waterbeheer is nog steeds toevertrouwd aan een waterschap. Het is echter niet meer het oude Veenraadschap, dat deze belangrijke taak moet verrichten.

Nadat in 1933 in een uitgebreid rapport een tweetal adviezen ten aanzien van de afwatering van de Gelderse Vallei was gegeven, werd in 1934 door de Staten van Utrecht en van Gelderland besloten tot de aanleg van het Valleikanaal, waaronder verstaan werd een verbetering, verbreding en eventueel wijziging van bestaande waterwegen. Tevens werd tot een grondige reorganisatie van de bestaande waterschappen besloten, waarbij per 1 januari, na de gereedkoming van het Valleikanaal, de bestaande waterschappen werden opgeheven. Een van de hierbij nieuw gevormde waterschappen, het waterschap Grebbe, is voor een groot deel ontstaan uit het samengaan van het aloude Veenraadschap de Geldersche en Stichtsche Veenen (1563) met het waterschap De Rhenense Nude en Achterbergsche Hooilanden (1637). Met deze reorganisatie, waarbij tevens de Conventie van 1714 vervallen was, is een van de laatste stukjes historie van de waterhuishouding in de Gelderse Vallei verdwenen, een historie die veel overlast en leed, veroorzaakt door het water, heeft gekend.

Sinds 1855 heeft er geen dijkdoorbraak meer plaatsgevonden. Veel is er sinds die tijd verbeterd, veel meer zekerheid is er gekomen, meer welvaart is er over de streek gekomen. Maar wie de kaart van Veenendaal anno 1985 bezielt, en hier naast legt de kaart van, zeg 1930, zal zien dat door de snel groeiende plaats een grote druk wordt uitgeoefend op het omliggende natuurgebied en hierbij niet ontkomen aan de vraag 'waar blijft het einde?' Waarmee echter een problematiek aan de orde komt, die hier niet aan de orde is en in het bestek van dit korte overzichtje ook niet zal worden uitgediept.

H.P. Deys

„Langs 's heren wegen”

Een merkwaardige landweg slingerde zich eens als een slang door ons dorp. De oude weg droeg de naam *Geerseweg*. In vroeger tijden was het, volgens de overlevering, een mooie laan, aan weerszijden beplant met berke- en eikebomen. De Geerseweg, bij de dorpsbewoners nog wel bekend, is waarschijnlijk een armzalig overblijfsel van de aloude weg. Nog zijn er restanten van te vinden. Het is zeer de moeite waard de route die de weg liep te bewandelen en stil te staan bij haar geschiedenis.

Het gedeelte van de Dr. Colijnstraat, dat ligt aan de noordelijke zijde van de Dr. Slot. de Bruïnestraat, is eigenlijk het begin van de Geerseweg. De Geerboerderij bevond zich pal voor de huidige Sionskerk. Vervolgens boorde de weg zich tussen de Rooms-Katholieke school en het laatste huis van de Patrimoniumlaan door tot aan de spoorlijn, om daarna in westelijke richting, parallel aan de spoorlijn, te gaan tot aan een klein bruggetje, waarvan de resten nog te zien zijn. Het bruggetje over, rechtsaf, dan komt men na een paar honderd meter in oostelijke richting uit op het Goeie Spoor, waar de weg bij de woningen van Houthandel Van de Bosch linksaf gaat. In 't verschiet ligt dan 't kleine Venlo of wel de "Meulepol". Voordat we echter zover zijn steken we eerst de Geersebrug over en vervolgen de weg in rechte lijn omhoog. Hier is het waar de weg nog steeds Geerseweg heet, vroeger Molensteeg. Tenslotte mondt de weg uit op de Molenpol, waar eens de Stichtse Molen stond. De weg te weten en die niet te bewandelen is een kwade zaak.

HUIZE DE GEER

We keren terug naar de plaats waar in de zestiger jaren van deze eeuw nog de Geerboerderij stond en waar de geschiedenis van de weg een aanvang neemt. Voornamer dan Geerboerderij klonk de naam in voorgaande eeuwen, nl. "Huize de Geer". Het landgoed was eigendom van de strijdvaardige katholieke Vrouwe Geertruyd Margaretha van Blokland, douariere van der Hemm van Nedersteyn. Huize de Geer werd rond de 18e eeuw gebruikt als schuilkerk voor de Rooms-katholieke erediensten.

Oogluikend werd het door de Rhenense onderschout Rutger Bud-
digh en zijn handlanger de Veenendaalse onderschout Willem
Lambertsen van Hardeveld tegen betaling van steekpenningen
toegelaten. Voor 30 carolus guldens had de adellijke dame het
recht heimelijk samen te komen van beide heren gekocht.
Ondanks het in ontvangst nemen van de steekpenningen vielen
de beide onderschouten en de baljuw van Rhenen tijdens het
opdragen van de mis binnen.

De Geerboerderij

Een rondtrekkend priester, genaamd M. van der Scheer, leidde de kerkdienst toen de "rechtsdienaars" met veel kabaal de mis verstoorden. De Rhenense onderschout schreeuwde de priester toe: *"Mijnheer, gij zult gelieven met mij te gaan, ik arresteer en determeer u."* Waarop de douarière, nog niet van verbazing bekomen, de onderschout naar de keel greep en hem zodanig toetakelde dat de kleren hem om het lijf fladderden. De priester maakte van de gelegenheid gebruik door op het paard te springen en te vluchten. De gerechtsdienaars maakten verbaal op maar van een strafvervolgning is niets te vinden. *"Aanzien doet gedenken"*, geldt als wij de op steenworp afstand van de voormalige schuilkerk gebouwde R.K. St. Salvatorkerk in aanschouwing nemen. De kerk werd op 1 mei 1954 geconsacreerd door de bekende kardinaal Alfrink. Werd niet op 1 mei 1566 de oude St. Salvator op de markt ingewijd door bisschop Knijff!

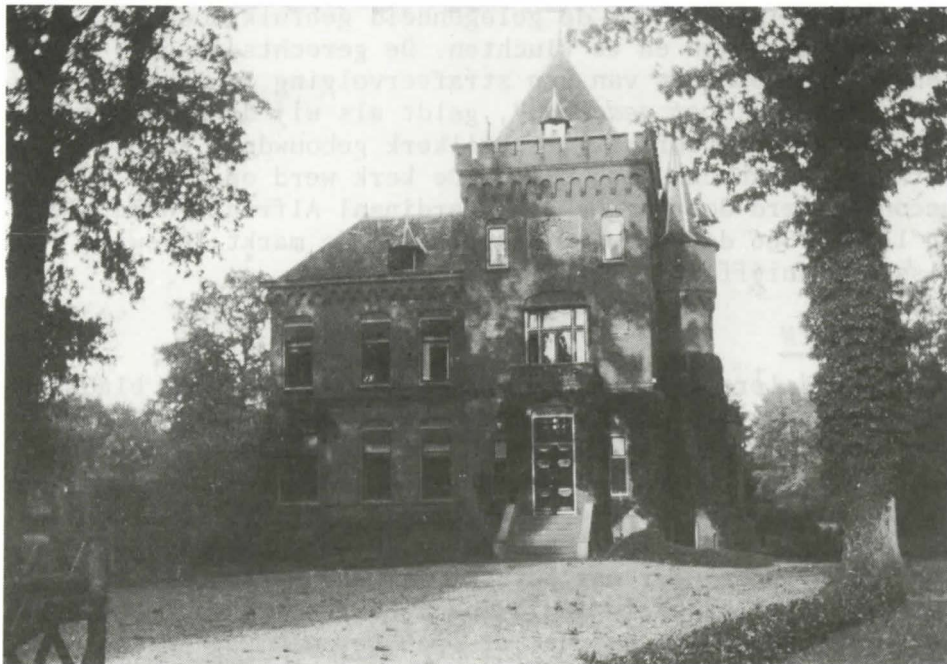
BLAUWKOUSEN

De Veenendalers werden in de wijde omtrek wel voor blauwkousen uitgeschoolden en met recht, want, *"heel het Veen liep met blauwe kousen aan het been"*. De materialen kwamen van de Weverij van Roessingh en er was maar één kleur en dat was blauw, uiteraard in vele schakeringen. De afvalstoffen van de ververij werden wel gebruikt om de Geerseweg te verbeteren. Bij slecht weer was het een bijna onbegaanbare weg. Ook was er iets geheimzinnigs aan. De Veenendalers van vóór de oorlog geloofden dat het er spookte. Men zag er soms de "witte wieven".

PRATTENBURG

Het zien van spoken op "de Geer" brengt ons op het landgoed "Prattenburg" waar het kasteel en de paardestallen door de oude legende van de maagd Cunera in een geheimzinnige sfeer komen te staan. De legende van de maagd werd in 1847 opgerakeld door de heer G.C. Haakman, in het overigens mooie boek over Rhenen en omstreken (nog steeds verkrijgbaar). De heer Haakman doet het voorkomen alsof Cunera in de paar-

destallen nabij het kasteel begraven ligt. Dit in weerwil van de werkelijkheid. Koning Radboud had, op een van zijn reizen, de jonge maagd onder bescherming genomen. Door "*hare deugd en godsvrucht*" won zij de achting van de koning. Hij gaf haar "*het ganse opzicht*" over zijn huis.

Kasteel Prattenburg

De inmiddels jaloers geworden koningin zoekt naar wraak. Toen op een dag Cunera met een schoot vol brood de hofpoort uitging om aan de armen uit de delen, wees zij de koning op de diefstal. De koning, zeer vertoornd zijnde, liet onmiddelijk Cunera halen om haar te bestraffen. Maar zie, terwijl de maagd zich verontschuldigt over haar doen, verandert het brood in hout.

De koningin neemt haar kans waar als de koning op jacht is. Met haar hofdames wurgt zij Cunera met een doek, waarna het lijk wordt begraven in de paardestallen op het landgoed Prattenburg.

Sinds dit verhaal opgang doet heeft menigeen de geest van Cunera in de vorm van een witte gedaante rond het, in dikke mist gehulde kasteel gezien. Waarschijnlijk hebben we het zien van spoken op de Geer te danken aan een sprokkelaar, die op een angstaanjagende avond vanaf de grafkelder op het landgoed, een blik op het Kasteel sloeg en van schrik de benen nam. Er was een uitweg op het landgoed welke uitkwam op de Geerseweg, waar het zo spookte!

DE STICHTSE MOLEN

Aan het einde van de Geerseweg (vroeger Molensteeg, zie plattegrond elders in dit blad), staat de Molen. De Stichtse Molen is waarschijnlijk in een zware storm in 1860 vergaan. De laatste jaren moet hij er krakkemikkerig bij gestaan hebben. De schamele resten hebben jarenlang op de "Meulepol" gelegen. In het Muldershuis was een zeer oude steen gemetseld die nog te bewonderen valt. Gedurende tientallen jaren had hij een markante plaats in de oude molenburg, die de Korte Molenstraat met de Gortstraat verbond en over de Grift liep. Toen later de Grift gedempt werd, kwam de steen vrij. De familie Welkzijn ontfermde zich over de oude steen en metselde deze in het tuinhok aan de zijde van de Korte Molenstraat, waar hij zich tot op heden nog bevindt.

De geschiedenis van bovenvermelde onderwerpen is terloops aangeraakt om in u de amateur historicus wakker te schudden.

H. Diepeveen

Mededelingen

- * In het eerste nummer van ons blad, dat februari/maart verschijnt, kunt U onder meer een artikel verwachten over een bijna verdwenen stukje Veenendaal: de van de Pollstraat en omgeving. Het wordt geschreven door M. Brink.
Ook boekbesprekingen zullen opgenomen worden; in het volgende nummer in ieder geval van het onlangs van de hand van Rik Valkenburg verschenen boek over de Veense tabaks-industrie '*Daar krijg je geen tabak van*'.
- * De kontributie bedraagt f.20,- per jaar.
Gaarne betaling per omgaande!
Immers, ook het nummer dat U nu aan het lezen bent, moet betaald worden en is -omdat er nog geen inkomsten waren- op de pof gedrukt.
Alleen hen die betaald hebben kan derhalve het komende nummer toegezonden worden.
- * Ledenwerving is van het grootste belang voor onze vereniging.
Alleen van een ledental van tenminste 200 leden kan de vereniging verantwoord draaien en een goed blad uitgegeven worden.
Maak belangstellenden attent op onze vereniging.
Leden kunnen zich aanmelden bij de sekretaris van vereniging: drs R. Bisschop, Prinsesselaan 38,
telefoon: 08385-22691
- * Voor leden die zich actief met een stukje Veense historie willen bezig houden bestaat er de mogelijkheid mee te doen in een werkgroep.
In een volgend nummer zullen we hierop terugkomen. Voorlopig wordt gedacht aan de volgende werkgroepen: werkgroep dokumentatie en kollektievorming, werkgroep Veense kerk-geschiedenis, werkgroep industriële geschiedenis.
Ook andere werkgroepen zijn mogelijk.
Hebt U belangstelling voor een werkgroep, laat het dan even weten aan de sekretaris of de voorzitter.

